تێكۆشان

له پێناوی خودا

جۆره‌كانی و حوكمه‌كانی

معالي الشيخ الدكتور

صالح بن فوزان بن عبدالله الفوزان

عضو هيئة كبار العلماء وعضو اللجنة الدائمة

للإفتاء

وه‌رگێڕانی

عبد الوالى عبدالرحيم على قزلْجى

چاپی یه‌كه‌م

1432ی كۆچی 2011ی زاینی

زنجیره: زنجیره‌ی (10) له‌ زنجیره‌ی ڕێنماییه‌كانی ئه‌هلی ئه‌ثه‌ر.

ژماره‌ی (1124)ی ساڵی (2010) پێدراوه‌.

قال تعالى:

﴿لَّا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۚ
وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا (٩٥)
دَرَجَاتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا (٩٦)﴾ النساء:[٩٥ – ٩٦].

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشه‌كی[1]

الحمد لله رب العالمين, وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين.

له‌پاش ئه‌مه‌: له‌ ڕاستیدا تێكۆشان له‌ پێناوی خودا فه‌ڕزێكی زۆر گه‌وره‌یه‌, وه‌ دین له‌سه‌ر ئه‌و تێكۆشانه‌ ڕاوه‌ستاوه‌, هه‌روه‌ك پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) ده‌فه‌رموێت: **((لای سه‌ره‌وه‌ی هه‌مو شته‌كان ئیسلامه‌, وه‌ ڕاگری ئه‌و ئیسلامه‌ش نوێژه‌, وه‌ چله‌ پۆپه‌ی ئیسلام تێكۆشانه‌ له‌ پێناوی خودا))**[2].

وه‌ خودای گه‌وره‌ فه‌رمانی پێكردوه‌ له‌ زۆرێك له‌ ئایه‌ته‌كاندا, وه‌ هانی موسوڵمانانی داوه‌ بۆ ئه‌نجامدانی, وه‌ به‌هه‌مان شێوه‌ش پێغه‌مبه‌ره‌كه‌مان محمد (ﷺ) فه‌رمانی پێ كردوه‌ و هانی داوین بۆی, وه‌ پله‌و پایه‌و سوده‌كانی جیهادی ڕونكردوه‌ته‌وه‌, به‌جۆرێك كه‌ هه‌ندێك له‌ زانایان به‌ پایه‌ی شه‌شه‌میان زانیوه‌ له‌ پایه‌كانی ئیسلام به‌ هۆی گرنگیه‌وه‌, وه‌ به‌هۆی ئه‌و هه‌مو ئایات و فه‌رمودانه‌ی كه‌ هاتوه‌ ده‌رباره‌ی وه‌ ئه‌مه‌ش

---

[1] ئه‌م وتاره‌ شێخ پێش كه‌شی كردوه‌ له‌ مزگه‌وتی گه‌وره‌ی ریاض له‌ 1424/2/4ه‌.

[2] رواه الترمذي في سننه (5/13 برقم: 3616) كتاب الإيمان, باب: ماجاء في حرمة الصلاة من حديث معاذ بن جبل, ورواه غيره.

گومانی تێدا نیه‌, وه‌ كۆڕای زانایانیشی له‌سه‌ره‌ واته‌ له‌سه‌ر پله‌و پایه‌ی جیهاد, وه‌ هه‌روه‌ها نوسراویشه‌ته‌وه‌ له‌ كتێبه‌كانی فه‌رموده‌دا, وه‌ له‌ كتێبه‌كانی فیقهیشدا, وه‌ له‌ناو وته‌كانی ئه‌هلی عیلمیشدا, وه‌ كۆمه‌لێك مه‌رج و یاسای هه‌یه‌ كه‌ وه‌ریان گرتوه‌ له‌ قورئان و سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوداوه‌ (ﷺ) چونكه‌ جیهاد بابه‌تێكی زۆر گرنگه‌.

به‌لاَم له‌م كاته‌ی ئێمه‌دا: قالوقیل زۆر بوه‌ ده‌رباره‌ی ئه‌م بابه‌ته‌ گه‌وره‌یه‌, وه‌ خه‌لكانێك باسی لێوه‌ ده‌كه‌ن كه‌ زانست و زانیاریان نیه‌, وه‌ كه‌وتونه‌ته‌ باس كردنی جیهاد, جا هه‌ندێكیان ڕۆچون تێیداو زۆر توندن له‌باس كردنیدا, وه‌ هه‌ندێكیان به‌كرچ و كالیَ و به‌ ساده‌ی باسیان لیَ كردوه‌, هه‌تا هه‌ندێك له‌ خه‌لكانی نه‌زان, وه‌ هه‌ندێك له‌ داخ له‌دلاَن و دوژمنانی ئیسلام وا باسی جیهاد ده‌كه‌ن له‌ ئیسلامدا كه‌ كارێكی دڕندانه‌یه‌و, وه‌ زۆرلێكردنی تێدایه‌ بۆ وه‌رگرتنی دین, خودای گه‌وره‌ش ده‌فه‌رموێت: ﴿ لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِ ﴾البقرة:[٢٥٦], واته‌: زۆر لێكردن نیه‌ له‌ وه‌رگرتنی دیندا, وه‌ ئه‌و گومانه‌ ده‌ده‌ن به‌ گوێی خه‌لكیدا كه‌ ئیسلام شه‌ڕكردن و جه‌نگانی تێدا نیه‌, وه‌ جیهادی تێدا نیه‌, ئه‌مه‌ له‌لایه‌كه‌وه‌.

وه‌ له‌لایه‌كی تره‌وه‌: هه‌ندێك هه‌ن زۆر توندن تێیدا, وه‌ قسه‌ی تێدا ده‌كه‌ن به‌بیَ عیلم, وه‌ به‌بیَ به‌رچاو ڕۆشنی, وه‌ به‌ بیَ ده‌قه‌

شەرعیەكان, هەربۆیە پێویستە كە گرنگی بدرێت بە ڕونكردنەوەی ئەم بابەتە گەورەیە.

لە ڕاستیدا پێغەمبەری خودا (ﷺ) دەفەرموێت: ((**چاك بزانن كە لەناو بەهەشتدا سەد پلە هەیە, نێوانی هەردو پلە وەكو نێوانی ئاسمان و زەویە, خودای گەورە ئامادەی كردوە بۆ ئەوانەی كە تێدەكۆشن لەپێناوی ئەودا...**))[3] فەرمودەكە.

وە خودای گەورەش دەفەرموێت: ﴿لَّا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾ دَرَجَاتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾ النساء:[٩٥ - ٩٦], واتە: ئەو باوەڕدارانەی كە دانیشتون و وە هیچ عوزرێكیان نیە بۆ جیهاد نەكردن بەهیچ جۆرێك وەكو ئەوانە نین كە تێدەكۆشن لە پێناوی خودادا بە ماڵ و سامان و نەفسی خۆیان, خودای گەورە فەزڵ و پلەو پایەی ئەو موجاهیدانەی كە جیهاد دەكەن بە ماڵ و نەفسیان داوە بەسەر ئەوانەی كە دانیشتون, وە هەردولایان خودای گەورە بەلێنی چاكەی پێداون, وە الله فەزلی موجاهیدانی داوە بەسەر

---

[3] رواه الإمام البخاري في صحيحه (2316/4 برقم: 74239) كتاب التوحيد, باب ﴿وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ هود: ٧ , ﴿وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ التوبة: ١٢٩ .

ئه‌وانه‌ی دانیشتون و جیهاد ناکه‌ن به‌ پاداشتێکی زۆر گه‌وره‌, ئه‌م به‌خشینی ڕێزه‌ش به‌وان له‌لایه‌ن خۆیه‌وه‌یه‌تی وه‌ لێخۆش بون و میهره‌بانی خۆشیه‌تی كه‌ سه‌رزه‌نشتی ئه‌وانه‌ی تری نه‌كردوه‌ و به‌لێنی چاكه‌شی پێداون, وه‌ په‌روه‌ردگار هه‌میشه‌ لێخۆش بوه‌ بۆ كه‌مته‌رخه‌مه‌كان و میهره‌بانیشه‌ بۆ چاكه‌كاران.

وه‌ جیهاد فه‌ڕیزه‌یه‌كی له‌مێژه‌, ئه‌وه‌تا موسا سه‌لامی خودای له‌سه‌ربێت, چوه‌ته‌ ده‌ر له‌گه‌ڵ به‌نوئیسرائیلدا بۆ غه‌زا كردن, خودای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموێت: ﴿ يَٰقَوۡمِ ٱدۡخُلُواْ ٱلۡأَرۡضَ ٱلۡمُقَدَّسَةَ ٱلَّتِي كَتَبَ ٱللَّهُ لَكُمۡ وَلَا تَرۡتَدُّواْ عَلَىٰٓ أَدۡبَارِكُمۡ فَتَنقَلِبُواْ خَٰسِرِينَ ﴾ المائـدة:[٢١], واته‌: ئه‌ی گه‌له‌كه‌م بڕۆنه‌ ناو ئه‌و زه‌ویه‌ پیرۆزه‌وه‌ كه‌ مه‌به‌ست پێی قودسه‌, ئه‌و زه‌وییه‌ی كه‌ خودای گه‌وره‌ به‌لێنی داوه‌ كه‌ بچنه‌ ناوی, پشت هه‌ڵه‌كه‌ن و مه‌گه‌ڕێنه‌ دواوه‌ و له‌ مه‌یدانی شه‌ڕدا ڕامه‌كه‌ن چونكه‌ ئه‌گه‌ر واتان كرد ئه‌و كاته‌ دۆڕاوو سه‌رشۆڕو زه‌ره‌ره‌و مه‌ند ده‌بن.

وه‌ ئه‌وه‌ی كه‌ كردیان كردیان, وه‌ خودای گه‌وره‌ش سزای دان به‌و جۆره‌ی كه‌ باسی كردوه‌ له‌ ئایه‌ته‌كانی سوره‌تی مائیده‌دا, وه‌ له‌ كۆتایدا وه‌ له‌دوای مردنی موسا سه‌لامی خودای له‌سه‌ربێت هه‌ستان به‌ جیهاد كردن, وه‌ قودسیان ڕزگار كرد, وه‌ چونه‌ ناوی به‌ هۆی ئه‌و جیهاده‌ی كه‌ كردیان له‌ پێناوی خودادا, وه‌ ئه‌و فه‌رمانه‌یان جێبه‌جێ كرد كه‌ خودا پێی دان, به‌لام له‌دوای سستی نواندن و ته‌مبه‌لی.

وه هەروەها لەناو بەنی ئیسرائیلدا لەدوای موساش جیهـاد هەرهـەبوەو شەرعی بوه, وەك خودای گەورە دەفـەرمویّت: ﴿أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلۡمَلَإِ مِنۢ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ مِنۢ بَعۡدِ مُوسَىٰٓ إِذۡ قَالُواْ لِنَبِيّٖ لَّهُمُ ٱبۡعَثۡ لَنَا مَلِكٗا نُّقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۖ قَالَ هَلۡ عَسَيۡتُمۡ إِن كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلۡقِتَالُ أَلَّا تُقَٰتِلُواْۖ قَالُواْ وَمَا لَنَآ أَلَّا نُقَٰتِلَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَدۡ أُخۡرِجۡنَا مِن دِيَٰرِنَا وَأَبۡنَآئِنَا﴾ البقرة:[٢٤٦], واته: تۆ نابینی كه پیـاو مـاقولان و دەم سـپیەكانی بـەنو ئیسـرائیل لـەدوای موسـا كاتێـك كـه بـه پێغەمبـەرێك لـه پێغەمبەرەكانیان وت: پادشایەكمان بۆ بنێرە با لەگەلیدا بجەنگێین لـه پێناوی خـودا, ئـەویش لـه وەلامیانـدا فـەرموی: باشـه ئـەی ئەگـەر جیهادتان لەسەر فەرز بو وەنەتان كرد؟ وتیـان: بۆچـی ناجـەنگێین لـه پێناوی خودا له كاتێكدا خۆشمـان و نـەوەكانمان لـەناو مـاڵ و شـوێنی خۆماندا دەركراوین بەزۆر.

هەتا ئەوەی كه پێغەمبەرەكەیان پێی وتـن: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ قَدۡ بَعَثَ لَكُمۡ طَالُوتَ مَلِكٗا﴾البقرة:[٢٤٧], واته: خودای گەورە تـالوتی بـۆ نـاردون وەكو پادشایەك هەتا له دوایەوە بجـەنگێن لـەپێناوی خـودا, ئـەوە بـو دەمەقالەیەكی زۆریان لەگەڵ ئەو پێغەمبەرە كـرد , هـەروەكو پیشـەی هەمیشەییان, پاشان كه چونه دەر بە یاوەری تـالوت, وه بردنیـە دەرەوە بۆ غەزا كردن لەپێناوی خودا بۆ شەڕكردن لەدژی بێباوەڕەكـان توشـی

تاقی كردنه‌وه‌ هاتن به‌و ڕوباره‌ی كه‌ خودا تاقی كردنه‌وه‌ پێی, وه‌ كه‌مێكیان نه‌بێت زۆربه‌یان ده‌رنه‌چون له‌م تاقی كردنه‌وه‌یه‌دا: ﴿فَشَرِبُوا۟ مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ﴾البقرة:[٢٤٩], واته‌: زۆربه‌یان له‌ ئاوی ڕوباره‌كه‌یان خوارده‌وه‌ ته‌نها كه‌مێكیان نه‌بێت.

وه‌ كاتێك تالوت ڕوباره‌كه‌ی تێپه‌ڕ كرد وه‌ ئه‌وانه‌ش كه‌ له‌گه‌لی بون, خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموێت: ﴿فَلَمَّا جَاوَزَهُۥ هُوَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ قَالُوا۟ لَا طَاقَةَ لَنَا ٱلْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِۦ ۚ قَالَ ٱلَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَـٰقُوا۟ ٱللَّهِ كَم مِّن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةًۢ بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ مَعَ ٱلصَّـٰبِرِينَ ﴿٢٤٩﴾ وَلَمَّا بَرَزُوا۟ لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِۦ قَالُوا۟ رَبَّنَآ أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَٱنصُرْنَا عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٢٥٠﴾ فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ ٱللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُۥدُ جَالُوتَ وَءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ٱلْمُلْكَ وَٱلْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُۥ مِمَّا يَشَآءُ﴾البقرة:[٢٤٩ - ٢٥١], واته‌: كاتێك تالوت و ئه‌وانه‌ش كه‌ له‌گه‌لی بون له‌ ئیمانداران له‌ ڕوباره‌كه‌ تێپه‌ڕین, وتیان: ئێمه‌ ئه‌مڕۆ ئه‌و هێزو توانایه‌مان نیه‌ كه‌ بوه‌ستینه‌وه‌ له‌به‌رامبه‌ر جالوت و سه‌ربازه‌كانی, به‌لام ئه‌وانه‌ی كه‌ دلنیابون كه‌ ده‌گه‌نه‌وه‌ به‌ لیقای خودای گه‌وره‌ وه‌ ئیمانێكی دامه‌زراویان هه‌بو وتیان: چاك بزانن كه‌ چه‌نده‌ها ده‌سته‌ی بچوك و كه‌م هه‌بوه‌ كه‌

سه‌ركه‌وتون به‌سه‌ر ده‌سته‌ی زۆرو گه‌وره‌دا به‌ یارمه‌تی الله‌, وه‌ په‌روه‌ردگار یارمه‌تی ده‌رو سه‌خه‌ری ئه‌وانه‌یه‌ كه‌ ئارام ده‌گرن له‌كاتی ناڕه‌حه‌تیه‌كانداو وه‌ پشت هه‌ر به‌و ده‌به‌ستن, هه‌ربۆیه‌ كاتێك باوه‌ڕداره‌كانی به‌نوئیسرائیل ڕوبه‌ڕوی جالوت و سه‌ربازه‌كانی بونه‌وه‌, وتیان: په‌روه‌ردگارا ئارامیه‌كی ته‌واومان پێ ببه‌خشه‌و دامه‌زراومان بكه‌ له‌كاتی جه‌نگدا, وه‌ سه‌رمان بخه‌ به‌سه‌ر ئه‌و گه‌له‌ بێباوه‌ڕه‌دا, له‌ كۆتاییدا خودای گه‌وره‌ سه‌ری خستن به‌سه‌ریانداو ئه‌و بێباوه‌ڕانه‌یان تێك شكاند وه‌ داود جالوتی كوشت و وه‌ خودای گه‌وره‌ مولك و دانای و زانستی فێر كرد ئه‌وه‌نده‌ی كه‌ ویستی له‌سه‌ربێت, ئه‌مه‌ش به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی كه‌ جیهاد كردن كارێكه‌ كه‌ هه‌ر له‌مێژه‌وه‌ هه‌بوه‌ له‌ناو ئوممه‌ته‌كانی پێشوتر.

به‌هه‌مان شێوه‌ سوله‌یمان سه‌لامی خودای له‌سه‌ر بێت, وه‌ ئه‌و ڕوداوه‌ی كه‌ له‌نێوان ئه‌وو به‌لقیس پادشای سه‌به‌ئدا ڕویدا, وه‌ سوله‌یمان فه‌رموی: ﴿ ارْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴾ النمل:[٣٧], واته‌: بگه‌ڕێره‌وه‌ بۆلایان مه‌به‌ست پێی دارو دسته‌كه‌ی به‌لقیسه‌, وه‌ پێی ڕابگه‌یه‌نن كه‌ ئێمه‌ دێین بۆیان به‌ یاوه‌ری سه‌ربازو سوپایه‌كه‌وه‌ كه‌ به‌لقیس و قه‌له‌م ڕویه‌كه‌ی هیچ نه‌بن له‌به‌رامبه‌ریدا, وه‌ ده‌بێت له‌ناو شوێن و ده‌سه‌لاتی خۆیاندا وه‌ده‌ریان نێین به‌ زه‌لیلی و سه‌رشۆڕی. ئه‌وه‌تا سوله‌یمانی كوڕی داود _سه‌لامی

خودایان لەسەربێت_هەڕەشەی کردوە لەم پادشـایە بـەوەی کـە هێـرش دەکاتە سەری بە سەربازانێك کە خەلکی یەمەن نـەتوانن بـەرەنگاریان ببنەوە, لە سەرئەنجامدا ئەویش هەرئەوەندەی پێکرا کە مل کەچ بـو وە خۆیدا بەدەستەوە وە ئیسلام بونی خۆی ڕاگەیاند, وە وتـی: ﴿إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ النمل:[٤٤], واتە: بەڕاستی من ستەمم لە خـۆم کـرد بـەوەی کـە هـەر لەسـەرتاوە وەلامـی داواکـەی سولەیمانم نەدایەوە, ئەوا من موسولمان بـونی خـۆم ڕادەگەیـەنم لەگـەڵ سولەیماندا وە مل کەچم بۆ پەروەردگاری هەمو جیهانیان.

مەبەستمان ئەوەیە: کـە جیهـاد بـونی هـەبوە لـەناو شـەریعەتەکانی پێشوتردا, چونکە الله دروست کراوەکـانی بۆئـەوە دروسـت کـردوە کـە بیپەرستن هەروەك دەفـەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۝٥٦ مَا أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ﴾ الذاريات:[٥٦ - ٥٧], واتە: من جنۆکەو مرۆڤەکانم تەنها بۆئەوە دروست کردوە کە هەستن بە پەرستنم, وەمن داوای ئەوەم لێنەکردون کە ڕۆزی بۆخۆیان و خەلکی دابـین بکـەن وە خودادرنیان پێ بدەن وە بۆ ئەوەش دروستم نەکردوە.

کەواتە خودای گەورە خەلکی بـۆ پەرسـتنی خـۆی دروسـت کـردوە, وە بەلێنی ئـەوەی داوە کـە ڕۆزیـان پـێ دەدات, وە کاتێـك هەنـدێك لـە بەندەکان دەرچون لە گوێڕایەلی کـردن و پەرسـتنی الله, وە خۆیـان بـە گەورەتر زانی لە پەرستنی خودای گەورە لەکاتێکدا کە بۆ ئەوە دروست

كراون, ئەوكاتە الله تۆڵەی لێ سەندنەوە, هەربۆیە گەلانی پێشو ئەگەر سەرپێچیان بكردایە و دەرچونایە لە فەرمانی خودا, وە گوێڕایەلی پێغەمبەرەكەیان نەكردایە, خودای گەورە سزایەكی دەدان كە لەبنەوە دەریدەهێنان و هەرهەمویانی تیا دەبرد, هەروەكو ڕویدا لەناو گەلی نوح و عادو سەمودو ئەوانەش كە لەدوای ئەمان هاتن, وە خودای گەورە لەناوی بردن كاتێك كە هەڵگەڕانەوە لە پێغەمبەرەكانیان, وە خۆیان بەگەورەتر دانا لە پەرستنی الله, وە سوربون لە پەرستنی غەیری خودا, وە بەردەوام بون لەسەر هاوەڵ دانان, وە الله ڕەگو ڕیشەی دەرهێنان یەك بەیەك, وە تەنها ئەوانە ڕزگاریان بو كە باوەڕدار بون, چونكە تەنها پێغەمبەران و شوێن كەوتوانیان ڕزگاریان دەبێت.

پاشان خودای گەورە جیهادی دانا لەبری ئەو تیابردنە بەكۆمەڵە, وەكو سزایەك بۆ ئەو بێباوەڕانەی كە ملیان نەدا بۆ پەرستنی الله, وە خۆیان بە گەورەتر دەزانی لەوەی كە بۆی دروست كراون, خودای گەورە جیهادی بەشەرع گێڕا وەبو بەسوننەتەی ئەو پێغەمبەرانەی كە لەدوای سەدەكانی سەرەتاوە هاتن, هەتا پێغەمبەری خۆمان (ﷺ) هات وە ئەویش لەسەر هەمان ئەو شەریعەتە ڕۆیشت, كە ئەویش جیهاد كردنە لە پێناوی خودادا بۆ بەرز ڕاگرتنی ناوی خودا و فەرمانەكانی الله, وە لابردنی شیرك و بێباوەڕی: ﴿ وَقَٰتِلُوهُمۡ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتۡنَةٞ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ كُلُّهُۥ لِلَّهِۚ ﴾ الأنفال:[٣٩] , واتە: بجەنگێن لەگەڵ ئەو

بێباوەڕو هاوەڵ دانەرانەدا بۆ ئەوەی خراپەی شیرك و بێباوەڕیان نەمێنیٚ, وە تەنها دینی ڕاستەقینەو پەرستنی تەواو بۆ الله ئەنجام بدرێت.

حیکمەت لە جیهاد کردندا ئەمەیە, بۆئەوەی کە تەنها الله بپەرستریٚت هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمویٚت: ((وە من بە شمشیٚر نیٚردراوم تا ئەو کاتەی کە بەتەنها الله دەپەرستریٚت...))[4] فەرمودەکە.

وە فەرمویەتی: ((فەرمانم پیٚ کراوە بەوەی کە لە بەرامبەر خەلکی بجەنگیٚم هەتا ئەو کاتەی کە دەلیٚن: لاإله إلا الله, هەرکەسیٚك بلیٚ: لاإله إلا الله, ئەوا خۆی و مالەکەی لەمن پاریٚزراوە تەنها ئەوە نەبیٚت کە مافیٚکی لەسەر بیٚت کە بیداتەوە, وە حیسابیشی لەلای خودایە))[5].

وە جیهاد: چاوگی (جاهد جهادا)ەنە[6], مەبەست پیٚی: تیٚکۆشان و هەولٚ دانە لە گوێڕایەلی کردنی خودای گەورەو پەرستنیدا, لەوانە جەنگین لەدژی بیٚباوەڕان کەواتە جیهاد چەند جۆریٚکە, وە موسولمان بەردەوام لە جیهادکردندایە لە هەر جۆریٚکیاندا بیٚت, وە تیٚکۆشان خۆی لە پیٚنج جۆردا دەبینیٚتەوە:

_یەکەم: جیهادی نەفس:

---

[4] رواه الإمام احمد في مسنده (123/9 برقم: 5114) من حديث ابن عمر.

[5] رواه الإمام البخاري في صحيحه (908/2 برقم: 2946) كتاب الجهاد والسير, باب دعاء النبي(ﷺ) إلى الإسلام والنبوة و ألا يتخذ بعضهم بعضا أربابا من دون الله. من حديث أبي هريرة.

[6] بڕوانە: تاج العروس من جواهر القاموس (537/7) مادة (جهد).

ئەویش بەوەی کە جیهادی نەفسی خۆی بکات لەسەر گوێڕایەلّی کردنی خودا, بەوەی کە فەرمانی پیّ بکات بە کاری چاك, وە قەدەغەی بکات لە خراپە, وە مرۆڤی موسولمان ناتوانیّت جیهادی هیچ کەسیّکی تر بکات هەتاوەکو جیهادی نەفسی خۆی نەکات لە پیّشدا.

_دوەم: جیهادی شەیتان:

کاتیّك لە جیهادی نەفسی خۆی تەواو بو دەست دەکات بە جیهادی شەیتان ئەویش بەوە دەبیّت کە سەرپیّچی بکات لەوەدا کە فەرمانی پیّ دەکات, وە هەستیّت بە کردنی ئەو کارەی کە ئەو قەدەغەی لیّ دەکات.

_سیّیەم: جیهادی سەرپیّچی کاران لەناو موسولمانان:

ئەویش بە فەرمان کردن بەچاکەو نەهی کردن لە خراپە, ئەویش بەپیّی توانا پیّغەمبەری خودا (ﷺ) دەفەرمویّت: ((هەرکەسیّك لە ئیّوە کاریّکی خراپی بینی ئەوا بابیگۆڕیّ بە دەستی, خۆ ئەگەر نەیتوانی بە دەست ئەوا بابە زمان بیگۆڕیّ, خۆ ئەگەر هەر نەیتوانی ئەوا بابە دلّ پیّی ناخۆش بیّ, وە ئەوەش لاوازترینی ئیمانە))[7].

وە لە ڕیوایەتیّکی تردا هاتوە: ((وە لەدوای ئەمەوە ئەوەنەی دنکە خەردەلیّك ئیمان بونی نیە))[8].

---

[7] رواه الإمام مسلم في صحيحه (69/1 برقم: 49) كتاب الإيمان, باب: كون النهي عن المنكر من الإيمان يزيد و ينقص و أن الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر واجبان, من حديث ابي سعيد الخدري. والرواية المشار إليها في حديث آخر برقم: (50) وأوله : ((**وما من نبي بعثه الله في أمة قبلي**...)) الحديث من رواية عبدالله بن مسعود.

[8] هەمان تەخریجی پیّشو.

ـچوارەم: جیهادی دوڕوەكان:

ئەمەش بە بەرپەرچ دانەوەی شوبهەكانیان دەبێـــت, وە وەلامدانـــەوەی درۆو دەلەسەكانیان, وە پێویستە جیهادیان لەدژ بكرێت, وە خەلكیان لێ ئاگادار بكرێتەوە, هەروەك خودای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿هُمُ ٱلۡعَدُوُّ فَٱحۡذَرۡهُمۡۚ﴾المنافقون:[٤], واتە: بەڕاستی ئەو دوڕوانە دوژمنی سەرســـەختی ئێوەن, كەواتە وریابن دەربارەیان, وە جیهادی ئەمانە بە زمـــان دەبێـــت خودای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلۡكُفَّارَ وَٱلۡمُنَٰفِقِينَ وَٱغۡلُظۡ عَلَيۡهِمۡۚ﴾التحريم:[٩], واتە: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بجـــەنگێ لـــەدژی بێباوەڕەكان و دوڕوەكان وە توندبە لەگەلیان و لەسەریان.

ـپێنجەم: جیهادی بێباوەڕان:

ئەمەش بە هەلگرتنی چەك دەبێت, وە چونە ناو جەنگـــەوە, بـــۆ بـــلاو كردنەوەی ئاینی خودا, وە وەلانانی شیرك و ئەهلی شیرك, وە خـــودای گەورە جیهادی فەرز كردوە لەسەر ئەم ئومەتە لە پێنـــاوی خـــودادا, وە بەلام پلە بەپلە بـــە شـــەرع گێڕاویـــەتی, هەربۆیـــە ڕۆژانی مەككـــە پێغەمبەر(ﷺ) و ئەوانەش كە لەگەلی بون لە موسولمانان ڕێگـــەیان پـــێ نەدرابو بە جیهاد كردن, وە فەرمانیان پێكرا بو كە دەستیان بگرنەوە لـــە شەڕ كردن لە گەلیان, وە پێغەمبەری خودا (ﷺ) سیانزە سالێ مایەوە لە

مەككە لەدوای ناردنی وەك پێغەمبەر وە بانگەوازی دەكرد بۆلای خودا, سەرەڕای ئەو نارەحەتی و ئازارەی كە ڕوبەڕوی دەبویەوە لەلایەن گەلەكەیەوە.

هۆكەشی ئەوە بو كە: موسولمانان لە بارودۆخێكی لاوازدا بون, خۆ ئەگەر فەرمانیان پیێ بكرایە بە جەنگ, لە كاتێكدا ئەوان لەو حالەدا بون, ئەوا دوژمن سەردەكەوت بەسەریاندا, وە ڕەگو ڕیشەی دەردەهێنان, وە بانگەوازەكەیانی ئەمراندن.

پاش ئەوەی پێغەمبەر (ﷺ) كۆچی كرد بۆ مەدینە, وە پشتیوان و یارمەتی دەری بۆ دروست بو, خودای گەورە ئیزنی دان بەوەی كە جیهاد بكەن_ئیزنی دان نەك ئەمر_ وە فەرموی: ﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ الحج:[٣٩], واتە: ئەوانەی كە ستەمیان لێكراوە لە موسولمانان ئیزنیان پێدرا كە بجەنگێن لەدژی ئەو هاوەڵ دانەرانە, وە خودای گەورە بۆ سەرخستنی ئەو باوەڕدارانە بەسەر دوژمنەكانیان بەتوانایەو سەریان دەخات. كەواتە ئیزنی داون بۆ جیهاد كردن, وە حەلالی كرد بۆیان لەدوای ئەوەی كە حەرام بو لەسەریان.

لەپاشاندا فەرمانیان پێكرا بە شەڕكردن لەگەڵ ئەوانەی كە شەڕیان لەگەلدا دەكردن, وە دەست گرتنەوەو شەڕنەكردن لەگەڵ ئەوانەی كە

ناجەنگێن لەدژیان, خودای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمۡ وَلَا تَعۡتَدُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ ﴾ البقرة:[١٩٠], واتە: بجەنگێن لە دژی ئەوانەی کە شەڕتان لەگەڵ دەکەن, وە بەلام ئێوە دەست پێش خەر مەبن و هێرش مەکەنە سەریان و فەرمانی خودا تێنەپەڕێنن چونکە خودای گەورە ئەوانەی خۆش ناوێت کە لە فەرمانەکانی دەردەچن و پێشێلی دەکەن. کەواتە تەنها فەرمانیان بەوە پێکرا کە بجەنگێن لەگەڵ ئەوانەدا کە هێرشیان دەکردنە سەرو پەلاماریان دەدان.

دوای ئەمە فەرمانیان پێکرا بە شەڕکردن لەدژی بێباوەڕەکان بە ڕەهای ئیتر ئەوانەیان کە شەڕیان لەدژ دەکردن و وە ئەوانەش کە نەدەجەنگان لەدژیان, ئەمەش بۆ بەرز ڕاگرتنی ناوو فەرمانەکانی الله, وە کاتێك ئەم فەرمانەیان پێکرا کە تواناو دەولەتیان هەبو, وە دەسەلاتیان گەورە بو, ئەو کاتە خودای گەورە فەرمانی پێکردن بە جیهاد, خودای گەورە دەفەرموێت: ﴿ فَإِذَا ٱنسَلَخَ ٱلۡأَشۡهُرُ ٱلۡحُرُمُ فَٱقۡتُلُواْ ٱلۡمُشۡرِكِينَ حَيۡثُ وَجَدتُّمُوهُمۡ وَخُذُوهُمۡ وَٱحۡصُرُوهُمۡ وَٱقۡعُدُواْ لَهُمۡ كُلَّ مَرۡصَدٖۚ فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴾ التوبة:[٥] , واتە: کاتێك ئەو مانگانەی کە شەڕکردن تێیدا حەرامە کە چوار مانگە تەواو بو بجەنگێن لەگەڵ ئەو هاوەڵ دانەرانەی کە پەیمان نیە

لەنێوان ئەوان و ئێوەدا یاخود کاتێك ماوەی پەیمانەکە تەواو بو ئەو کاتــە لەچ شوێن و کاتێکدا بینیتانن بیان کوژن و بەدیل بیان گرن, وە بواریان لەسەر تەسك بکەنەوەو مەهێڵن بە ئاسانی بەسەر زەوی خودادا بــڕۆن چونکە شایەنی ئەوە نین, خۆ ئەگەر تەوبەیان کردو وازیان لەو شــیرك و کوفرە هێنا و نوێژەکانیان ئەنجام داو زەکــاتی مالــەکانیان دا ئەوکاتــە دەستیان لیٚ هەلگرن و وازیان لیٚ بهێنن, بە ڕاستی خودای گەورە لێخۆش بو وە میهرەبانە لەبەرامبەر تاوانی بەندەکانی ئەگەر تەوبەیان لیٚکرد.

وە دەفــــەرموێت: ﴿قَٰتِلُوهُمۡ يُعَذِّبۡهُمُ ٱللَّهُ بِأَيۡدِيكُمۡ وَيُخۡزِهِمۡ وَيَنصُرۡكُمۡ عَلَيۡهِمۡ وَيَشۡفِ صُدُورَ قَوۡمٖ مُّؤۡمِنِينَ﴾ التوبة:[١٤], واتـــــە: بجەنگێن لەدژی ئەو بێباوەڕو هاوەلٚ دانەرانە, خودای گــەورە بــەهۆی ئێوەوە سزایان دەدات و لەناویان دەبات ئەویش بەکوشتنیان, وە سەرتان دەخات بەسەریاندا و ئەوان سەرشۆڕو ڕسوا دەکــات و وە ئــەو ڕق و کینەی ناو دلی باوەڕداران لەبەرامبەریان تێر ئاو دەکات و ئەو ڕقە دەکاتە هۆکاری زیاتر سوربونیان لەسەر شەڕکردن لەدژیان و سەرکەوتنیان.

کەواتە فەرمانیان پێکرا بە جەنگان لــەدژی بێباوەڕەکــان هــەتاوەکو موسولمان دەبن, چونکە دروست بونیان لەبەر خاتری ئەو ئیسلامە بوە, کە بریتیە لە پەرستنی ئەو خودایەی کە دروستی کردون و ڕۆزی داون وە هەر ئەویش شایەنی پەرستنە, وە دروستنیە بە هیچ شێوەیەك هیچ جــۆرە پەرستنێك ئەنجام بدرێت بــۆ کەســێکی تــر, وە ئــەوەش مەبەســتی

جیهادكردنه‌ـواته‌ به‌رز ڕاگرتنی ناوو وته‌كانی الله‌, وه‌ به‌تـــه‌نها په‌رســـتن ئه‌نجام دان بۆی هه‌ربۆیه‌ ئه‌گه‌ر ئه‌و بێباوه‌ڕانه‌ ته‌وبه‌یان كرد له‌ شـــیرك و كوفر وه‌ ئیمانیان هێنا ناكوژرێن و شه‌ڕیان له‌گه‌ڵ ناكرێت, خۆ ئه‌گه‌ر ئه‌و بێباوه‌ڕانه‌ وازیان لێ بهێنرێت و شه‌ڕیان له‌گه‌ڵ نه‌كرێت شـــه‌ڕوخراپه‌یان باڵ ده‌كێشێت به‌سه‌ر موسوڵمانان‌دا, چونكه‌ ئه‌و بێباوه‌ڕانـــه‌ ڕازی نـــابن به‌وه‌ی كه‌ یه‌ك موسوڵمان له‌سه‌ر ڕوی زه‌وی بمێنێت, خـــودای گـــه‌وره‌ ده‌فـــــــــه‌رموێت: ﴿ وَلَا يَزَالُونَ يُقَٰتِلُونَكُمۡ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمۡ عَن دِينِكُمۡ إِنِ ٱسۡتَطَٰعُواْ ﴾البقرة:[٢١٧] , واته‌: به‌رده‌وام ئـــه‌و بێباوه‌ڕانـــه‌ ده‌جـــه‌نگن له‌دژتان بۆ ئه‌وه‌ی پاشگه‌زتان بكه‌نه‌وه‌ له‌ دینه‌كه‌تان و واز له‌ په‌رســـتنی خودا بهێنن و بچنه‌ سه‌ر ئاینه‌ پوچه‌كه‌ی ئه‌وان, وه‌ هه‌مو هێزو توانایه‌كیان ده‌خه‌نه‌ كار بۆ ئه‌و مه‌به‌سته‌.

وه‌ ده‌فه‌رموێت: ﴿ وَلَن تَرۡضَىٰ عَنكَ ٱلۡيَهُودُ وَلَا ٱلنَّصَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمۡ ﴾البقرة:[١٢٠], واته‌: هه‌رگیز جوله‌كه‌و گاوره‌كان لێت ڕازی نابن هه‌تا ئه‌و كاته‌ی كه‌ شوێن ئاینه‌كه‌یان ده‌كه‌ویت.

وه‌ ده‌فه‌رموێت: ﴿ وَدُّواْ لَوۡ تَكۡفُرُونَ ﴾ الممتحنة:[٢], واته‌: ئه‌و بێباوه‌ڕانـــه‌ زۆر مه‌به‌ستیانه‌ كه‌ ئێوه‌ بێباوه‌ڕ ببنه‌وه‌و پاش گه‌ز ببنه‌وه‌ له‌ ئاینی ئیسلام.

كه‌واته‌ ئه‌گه‌ر شه‌ڕیان له‌گه‌ڵدا نه‌كرێت ئه‌كه‌ونـــه‌ گیـــانی موســـوڵمانان به‌كوشتنیان و كاول كردن و تێكدانی ولاتیان هه‌روه‌كو ئێستا ده‌بینرێت و

وه‌ ئاشكرایه‌ ئه‌مه‌ش به‌هۆی له‌كار خستنی جیهاده‌وه‌یه‌, وه‌ ده‌ست هه‌لگرتن له‌سه‌ریان, هه‌ربۆیه‌ ئه‌وان ئێستا خۆیان ته‌رخان كردوه‌ بۆ ئه‌وه‌, هه‌ربۆیه‌ كه‌وتنه‌ ناردنی ئه‌وانه‌ی كه‌ بانگه‌واز ده‌كه‌ن بۆ دینی گاور و ده‌ست گرتن به‌سه‌ر شوێنه‌كاندا, وه‌ زۆر شتی تریش.

وه‌ كاتێك پرسیار كرا له‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌رباره‌ی پیاوێك كه‌ ده‌جه‌نگێت له‌ پێناو ده‌مارگیرایه‌تی, یان له‌ پێناو ئه‌وه‌ی كه‌ پێی بلێن ئازایه‌, یان ده‌جه‌نگێت بۆ ئه‌وه‌ی مالی دونیای ده‌ست بكه‌وێت, وتیان ئه‌مانه‌ كامیان له‌پێناوی خودایه‌؟ فه‌رموی: ((هه‌ركه‌سێك بجه‌نگێت بۆ ئه‌وه‌ی فه‌رمانه‌كانی خوداو قورئانه‌كه‌ی له‌سه‌رو هه‌مو شتێكه‌وه‌ بێت ئه‌وه‌ له‌پێناوی خودادایه‌))[9].

به‌لام ئه‌وانه‌ی بۆ شتی تر ده‌جه‌نگێن: ئه‌وه‌ هیچی له‌پێناوی خودا نیه‌, وه‌ ئه‌و كه‌سه‌ی كه‌ ده‌جه‌نگێت له‌پێناوی خودا ئه‌گه‌ر كوژرا ئه‌وه‌ شه‌هیده‌, وه‌ ئه‌گه‌ر نه‌ش كوژرا ئه‌وه‌ پاداشتی خۆی وه‌رده‌گرێت, الله‌ ده‌فه‌رموێت:

﴿ وَلَا تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ ﴾

البقرة:[١٥٤], واته‌: به‌و كه‌سانه‌ مه‌لێن مردو كه‌ ده‌كوژرێن له‌ پێناوی خودادا, به‌لكو ئه‌وانه‌ زیندون به‌لام ئێوه‌ هه‌ستی پێناكه‌ن.

---

[9] رواه البخاري في صحيحه (42329 برقم: 7458) كتاب التوحيد, باب: ﴿ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴾ الصافات:﴿ ١٧﴾. وورد بألفاظ برقم: (123,2810,3126) من الصحيح. من حديث أبي موسى.

وه دەفەرمویت: ﴿ وَلَا تَحۡسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمۡوَٰتَۢاۚ بَلۡ أَحۡيَآءٌ عِندَ رَبِّهِمۡ يُرۡزَقُونَ ١٦٩ فَرِحِينَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ وَيَسۡتَبۡشِرُونَ بِٱلَّذِينَ لَمۡ يَلۡحَقُواْ بِهِم مِّنۡ خَلۡفِهِمۡ أَلَّا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ﴾

آل عمران:[١٦٩ - ١٧٠],واته: وا گومان مەبەن بەوانەی کە لەپێناوی خـــودا کوژراون بەوەی کە مردون و لێبونەتەوە و ئیتر تەواو , بـــەڵکو ئەوانـــە لەلای پەروەردگاری خۆیان لەناو بەهەشتدا لـــەناو نـــازو نیعمەتـــەکانی ئەودان و نەمردون و زیندون, وە دڵ خۆشن بەو رێـــزو پلـــەو پایـــەو نیعمەتانەی کە الله پێی بەخشیون وە چاوەکانیات پێی گەش دەبێـــت, وە لەناو خۆیاندا مژدە دەدەن بەیەکتری بەوەی کە ئەو برایانەشیان کە هێشتا شەهید نەبون دێن بۆلای ئەمان و دەگەن بەو خۆشیانەی کـــە هـــەرگیز نابڕێتەوە, وە مژدەی ئەوەیان دەدەنێ کـــە هـــیچ تـــرس و ناخۆشـــیەك ڕوبەڕویان نابێتەوە.

خۆ ئەگەر نەشکوژرێن, ئەوە بـــە پاداشـــتێکی زۆرو دەســـتکەوتەوە دەگەڕێنەوە, وە سەربەرزو سەرفرازی دونیاو دوارۆژ دەبن.

وە جیهاد کردن لەپێناوی خودا_هەروەکو زانایان بە تێرو تەسەلی باسیان کردوە_ دو جۆرە:

جۆری یەکەم: فەرزی عەینە لەسەر هەمو موسولمانێك کـــە دەتوانێـــت جیهاد بکات, ئەمیش لە سێ کاتدا:

یەکەمیان: شەڕکردنی وەلانان (جهاد الدفع) واته بەرپەرچ دانەوە و شەڕکرد له دژی دوژمنانی ولات لەبێباوەڕەکان کاتێك ئابلوقەی ولاتیان دا, ئەو کاتە شەڕیان لەدژ دەکرێت, وه پێویسته لەسەر هەمو ئەوانەی که توانای جیهادیان هەیە که شەڕ بکەن بۆ بەرگری کردن له ناموسو حورمەتی ئەو موسولمانانەی که لەو ولاتەدا دەژین.

دوەمیان: ئەگەر ئیمام داوای لێکرد بچێته دەرەوه بۆ جیهاد, ئەو کاته پێویسته لەسەری گوێڕایەلی بکات, خودای گەورە دەفەرموێت:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَا لَكُمۡ إِذَا قِيلَ لَكُمُ ٱنفِرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱثَّاقَلۡتُمۡ إِلَى ٱلۡأَرۡضِۚ أَرَضِيتُم بِٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا مِنَ ٱلۡأٓخِرَةِۚ فَمَا مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا فِي ٱلۡأٓخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴾ التوبة:[٣٨], واته: ئەی ئەوانەی که باوەڕتان هێناوه چیتانه بۆ وادەکەن کاتێك که پێتان دەوترێت بجەنگێن له پێناوی خودا تەمبەڵ دەبن و حەزتان له دانیشتنه, ئەگەر وابکەن ئەو کاته وەکو ئەوانەتان لێ دێت که ژیانی دونیا پێش دەخەن بەسەر ژیانی کۆتایدا, چاك بزانن که خۆشیەکانی دونیا لەبەرامبەر خۆشیەکانی دوارۆژدا زۆر کەمەو هەر هیچ نیه بەلکو زو دەبڕێتەوە.

وه پێغەمبەری خودا (ﷺ) دەفەرموێت: ((لەدوای ڕزگار کردنی مەککە ئیتر کۆچ کردن نەما لێوەی بۆ شوێنانی تر, بەلام جیهاد کردن و

ڕەزامەندی خودای گەورە ئەوە هەردەمێنێتەوە, وە ئەگەر پێتـــان وتـــرا بڕۆن و بجەنگێن ئەوە زو ئەو فەرمانە جێبەجێ بکەن)) [10].

سێیەم: ئەگەر شەڕ دروست بو وە لەو کاتەدا ئەو کەسە بەهێزو بـــەتوانا بو, ئەوە دروست نیە بۆی کە ڕابکات لەکاتی ڕوبەڕو بونـــەوەو تێـــك هەلپرژاندا, بەلکو پێویستە لەسەری کە بجـــەنگێت, خـــودای گـــەورە دەفـــــەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ زَحۡفٗا فَلَا تُوَلُّوهُمُ ٱلۡأَدۡبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَن يُوَلِّهِمۡ يَوۡمَئِذٖ دُبُرَهُۥٓ إِلَّا مُتَحَرِّفٗا لِّقِتَالٍ أَوۡ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٖ فَقَدۡ بَآءَ بِغَضَبٖ مِّنَ ٱللَّهِ وَمَأۡوَىٰهُ جَهَنَّمُۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ﴾ الأنفال:[١٥ - ١٦] , واتە: ئەی ئەوانەی کە باوەڕتان هێناوە هەستن بە جێبەجێ کردنی ئەوەی کە ئیمانەکەتان داواتان لێ دەکات بەوەی کـــە کاتێك ڕوبەڕوی بێباوەڕەکان بونەوە لەکاتی هێرش کردنـــدا پشـــتیان لێ هەلْ مەکەن و ڕانەکەن, هەرکەسێك لەو ڕۆژەدا پشتیان تـــێ بکـــات و ڕابکات ئەوە بەر تورەبونی الله دەکەوێت وە لە ڕۆژی دوایشدا جێگەی ناو ئاگر دەبێت, بەڕاستی ئەو چارە نوسەش خراپترین ســـەرئەنجامە کـــە چاوەڕێی دەکات, مەگەر ئەوەی کە ئەو پشت هەلکردنەی بۆ ئەوە بێت کە خێرا خۆی ئامادە بکاتەوە بۆ هێرش کردنە سەریان یاخود بۆ ئەوەی

---

[10] رواه البخاري في صحيحه (946/2 برقم: 3077) كتاب الجهاد والسير, باب: لا هجرة بعد الفتح, من حديث ابن عباس.

بچێته پال كۆمه‌لێك له موجاهیده‌كانی ترو له‌گه‌ل ئه‌واندا هێرشـــیان بـــۆ بكات و به‌ته‌نها نه‌مێنێته‌وه.

كه‌واته ڕاكردن له كاتی ڕوبه‌ڕو بونه‌وه‌ی بێباوه‌ڕان یه‌كێكه لـــه تاوانـــه گه‌وره‌كان, له‌م سێ بارو دۆخه‌دا جیهاد كردن پێویست ده‌بێت له‌ســـه‌ر تاك تاكی كه‌سه‌كان_واته: فه‌رزی عه‌ین له‌سه‌ر هه‌مو موســـولمانێك كـــه توانای هه‌یه_.

جۆری دوه‌م: فه‌رزی كیفایه‌یه, وه پێشی ده‌وترێ جیهادی داواكـــردن (جهـاد الطلـب), ئه‌ویش بریتیه له‌وه‌ی كه هه‌ستین به هێرش كردنه سه‌ر بێباوه‌ڕه‌كان له‌ناو ولاتی خۆیاندا, وه ئه‌مه‌ش فه‌رزی كیفایه‌یه واته ئه‌گه‌ر كۆمه‌لێك پێی هه‌ستان كه به‌س بو بۆ ئه‌و كاره ئه‌وكاتـــه ئه‌وانـــه‌ی تـــر هیچیان له‌سه‌ر نابێت و تاوان بار نابن, وه ده‌بێت به سوننه‌ت له حه‌قیاندا وه ئه‌گه‌ر بیشی كه‌ن ئه‌وه سوننه‌تێكی گه‌وره‌یان كردوه, وه خوای گه‌وره پێویستی كردوه له‌سه‌ر موسولمانان كه ئه‌گه‌ر هێزو توانایان هه‌بو هه‌ستن به هێرش كردنه سه‌ر بێباوه‌ڕه‌كان بۆ به‌رز ڕاگرتنی وته‌و فه‌رمانه‌كانی الله, وه لابردنی هاوه‌ل دانان و بت په‌رستن, وه فه‌رمویه‌تی: ﴿ وَقَٰتِلُوهُمۡ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتۡنَةٞ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ كُلُّهُۥ لِلَّهِ ﴾ الأنفـال:[٣٩], واتـــــه: بجه‌نگێن له‌گه‌ل ئه‌و بێباوه‌ڕو هاوه‌ل دانه‌رانه‌دا بۆ ئه‌وه‌ی خراپه‌ی شیرك و بێباوه‌ڕیان نه‌مێنێ, وه ته‌نها دینی ڕاسته‌قینه‌و په‌رستنی ته‌واو بۆ الله ئه‌نجام بدرێت.

كەواتە پێویستە لەسەر موسولمانان هەستن بە لابردنی بێباوەڕی و هاوەڵ دانان لەسەر ڕوی زەویدا, وە گێڕانەوەی خەلكی بۆ پەرستنی پەروەردگاریان چونكە ئەوان لەبەر خاتری ئەو عیبادەت كردنە دروست كراون.

بەلام پێش كوشتار: پێویستە بانگی بێباوەڕان بكرێت بۆ هاتنە ناو ئاینی ئیسلامەوە, ئەگەر وایان نەكردو بەرهەلستییان كرد, وە ئەو بانگەوازەیان قەبوڵ نەكرد ئەوكاتە پێویستە هێرش بكرێتە سەریان و كوشتاریان لێ بكرێت, هەربۆیە پێغەمبەر (ﷺ) كاتێك كۆچی كرد بۆ مەدینە وە الله جەنگی لەسەر واجب كرد_جیهادی داواكردن (جهاد الطلب)_خەریك بو بە نامە ناردن بۆ سەرۆك و پادشاكان وە نوسراوی بۆ دەنوسین و بانگەوازی دەكردن بۆ ئیسلام, هەروەك نامەی نارد بۆ كیسرا و قەیسەر, وە نوسراویشی نارد بۆ جگە لەمان لە پادشایانی بێباوەڕ وە بانگەوازی دەكردن بۆ ئیسلام بون[11], چونكە پەیامی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ هەمو مرۆڤایەتیە, هەربۆیە پێویستە لەسەر هەمو مرۆڤەكان و وە هەمو جنۆكەو ئینسانەكان كە شوێن ئەم پێغەمبەرە بكەون (ﷺ).

كەواتە یەكەم جار بانگیان دەكات بۆ لای الله, ئەگەر وەلامی داواكەیان دایەوە باشە خۆ ئەگەر وەلامیان نەدایەوە ئەو كاتە دەجەنگێت

[11] بۆ نمونه بڕوانه: صحيح البخاري (2/904_905, برقم: 2938_2940) كتاب الجهاد والسير, باب: دعوة اليهود والنصارى, وما يقاتلون عليه, وما كتب النبي (ﷺ) إلى كسرى و قيصر, والدعوة قبل القتل, و باب: دعاء النبي (ﷺ) إلى الإسلام والنبوة, وألا يتخذ بعضهم بعضا أربابا من دون الله. من حديث عبدالله بن عباس.

لەبەرامبەریان, چونکە بەو بانگەواز کردنەیان ئیتر بەهانەیان نامێنێت, وە بەلگەکان دەبن بە شاهید بەسەریانەوە, وە هەربەو شێوەیە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەردەوام کە ئەگەر کەسێك بکردایە بە ئەمیر بەسەر سوپایەکەوە, یاخود سریەیەکەوە بەتایبەتی ئامۆژگاری خۆی دەکرد بەوەی تەقوای خوای هەبێت, پاشان ئامۆژگاری خۆی و ئەو موسولمانانەشی دەکرد کە لەگەلی بون, وە پێی دەوت: ((کاتێك کە گەمارۆی دوژمنەکەتدا لە بێباوەڕەکان سەرەتا بانگەوازیان بکە بۆ لای بەرنامەکەی الله, خۆ ئەگەر وەلامیان دایەوە باشە, وە ئەگەر ملیان نەدا ئەوا داوای جزیەیان لێ بکە, ئەگەر ئەمەشیان نەکرد ئەوا پشت بە الله ببەستەو بجەنگێ لە دژیان)) [12].

وە کاتێك کە ئالاکەی دایە دەست عەلی کوڕی ئەبو تالیب ڕەزای خوای لێبێت لە ڕۆژی خەیبەردا پێی فەرمو: ((لەسەرخۆ بڕۆ پێشەوە هەتا دەگەیتە ناو گۆڕەپانەکەیانەوە, پاشان بانگەوازیان بکە بۆ ئەوەی موسولمان ببن, وە ئەو مافانەشیان پێ ڕابگەیەنە کە پێویستە لەسەریان جێبەجێی بکەن لە مافەکانی خودای گەورە لەناو ئاینی ئیسلامدا, سوێند

---

[12] رواه الإمام مسلم في صحيحه (1357/3, برقم: 1731) وما بعده, كتاب الجهاد والسير, باب: الجهاد والسير, من حديث بريدة.

به الله ئەگەر خودای گەورە یەك پیاو لەوان لەسەر دەستی تۆ هیدایـــەت بدات بۆتۆ باشترە لەهەرچی وشتری سور هەیە))[13].

ئێمە ناجەنگێین لەدژی بێباوەڕەكان لەبەر هۆكاری چاوبڕینە ولات و ماڵ و سامانیان. بەلكو تەنها لەبەر خاتری بەرژەوەندی خۆیان دەجـــەنگێین لەبەرامبەریان, بۆ ئەوەی ڕزگاریان بكەین له ئاگر, وه وەدەریان بێنین له تاریكیەكانەوە بۆ ڕوناكی, كەواتە ئێمە لەبەر بەرژەوەندی خۆیان و ڕزگار كردنیان له بێباوەڕی و هاوەڵ دانان دەجەنگێین لـــه دژیـــان, وه لـــەو پێناوەشدا بەرگەی زۆر ناڕەحەتی و بریندار بون كوشتن دەگرین, هـــەر هەموشی لەپێناو بەرژەوەندی مرۆڤایەتیدا, نەك لەبەر چاوبڕینە دونیا بێت هەروەك هەندێك له خەلكی نەزان واگومان دەبەن, یان خـــەلكانی داخ لەدڵ, هەربۆیە یەكەم جار بانگەوازیان دەكەین, ئەگەر قـــەبولیان كـــرد پێویست به شەڕ ناكات, بەلام ئەگەر سەركەشیان كردو ملیان نەدا, ئەوە شەڕ دەكرێت لەدژیان.

وه ئەو كەسەی كه فەرمان دەكات به جەنگ و ڕێكی دەخات: پێشەوای موسولمانانە, چونكە ئەو كارە له توانای ئەو دایەو ئەو هەلدەسێت پێـــی, یاخود ئەو كەسەی كه ئەو دایدەنێت, وه دروست نیە بۆ موسولمان كـــە جیهاد بكەن بەبێ ڕێگە پێدانی پێشەوا تەنها لەیەك حالەتدا نەبێت: ئەگەر

---

[13] رواه الإمام البخاري في صحيحه (925/2, برقم: 3009), كتاب الجهاد والسير, باب: فضل من أسلم على يديه رجل, من حديث سهل بن سعد.

دوژمنێك دای به‌سه‌رياندا كه‌ ده‌ترسن له‌ درنده‌ی و هێـــزی, ئـــه‌وكات هه‌لده‌ستن به‌ به‌رپه‌رچدانه‌وه‌ی, وه‌ ئه‌م به‌ربه‌ره‌كانه‌يه‌ی دوژمن پێویستی به‌ ئیزنی پێشه‌وا نیه‌, چونكه‌ ئه‌مه‌ لابردنی مه‌ترسیه‌كه‌, پێغه‌مبه‌ری خـــوا (ﷺ) ده‌فه‌رموێت: ((خودای گه‌وره‌ له‌سێ شت ڕازیه‌ لێتان له‌وه‌ی كه‌ ئه‌نجامی بده‌ن: كه‌ بیپه‌رستن, وه‌ هیچ هاوه‌ڵێكی بۆ بڕیـــار نـــه‌ده‌ن, وه‌ هه‌موتان ده‌ست بگرن به‌ به‌رنامه‌كه‌ی الله‌ وه‌ وه‌ پارچه‌ پارچه‌و جیـــاواز نه‌بن, وه‌ ئامۆژگاری و گوێڕایه‌ڵی ئه‌و كه‌سانه‌ بكه‌ن كه‌ الله‌ كـــردونی بـــه‌ پێشه‌واو سه‌رپه‌رشتیار به‌سه‌رتانه‌وه‌))[14]. كه‌وات پێویسته‌ موســـولمانان سه‌ركرده‌و پێشه‌وایه‌كیان هه‌بێت كه‌ هه‌ستێت به‌ ڕێك خستنی كارو باری جیهادو غه‌زا كردن له‌ پێناوی الله‌ دا.

وه‌ موسولمانان پێویسته‌ له‌ژێر فـــه‌رمانی پێشـــه‌وایه‌كدا بـــن, وه‌ لـــه‌ژێر سه‌رپه‌رشتی سه‌ركرده‌یه‌كدا بن, ئه‌مه‌ش له‌ كاتێكدا كه‌ هـــه‌مویان یـــه‌ك ئومه‌ت بن, كه‌واته‌ دوبه‌ره‌كی و جیاواز بون دروست نیه‌ به‌تايبه‌ت لـــه‌ كاروباری جیهاددا, ئه‌گه‌ر موسولمانان كۆك بون وه‌ كۆبونـــه‌وه‌ له‌گـــه‌ڵ پێشه‌واكه‌ياندا, وه‌ چونه‌ ژێر فه‌رمانیه‌وه‌ ئه‌وه‌ وا ده‌كات كه‌ به‌هێزتر بن, وه‌ دوژمنیان زیاتر ده‌ترسێت لێیان.

---

[14] رواه الإمام مالك في الموطأ (990/2), كتاب الكلام, باب: ما جاء في إضاعة المال وذي الوجهين, ورواه مسلم بنحوه في صحيحه (1340/3), برقم: 1715) كتاب الأقضية, باب: النهي عن كثرة المسائل من غير حاجة وانهي عن منع وهات, وهو المتناع عن أداء حق لزمه, أو طلب نا لا يستحق. كلاهما من حديث أبي هريرة.

به‌لام ئه‌گه‌ر پارچه‌ پارچه‌ بون وه‌ جیاواز بون وه‌ هه‌ركه‌سه‌و بۆخۆی وای بینی كه‌ خاوه‌ن ده‌سه‌لاته‌ و گونجاوه‌ بۆ ئه‌و كاره‌, وه‌ ملی نه‌دا بۆ پێشه‌وا ئالێره‌دا به‌لاكه‌ ڕوده‌كاته‌ موسولمانان, خودای گه‌وره‌ ده‌فــه‌رموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمۡ فِئَةٗ فَٱثۡبُتُواْ وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرٗا لَّعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ﴿٤٥﴾ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَنَٰزَعُواْ فَتَفۡشَلُواْ وَتَذۡهَبَ رِيحُكُمۡۖ وَٱصۡبِرُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ خَرَجُواْ مِن دِيَٰرِهِم بَطَرٗا وَرِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ وَٱللَّهُ بِمَا يَعۡمَلُونَ مُحِيطٞ ﴾ الأنفال:[٤٥ - ٤٧], واته‌: ئه‌ی ئه‌وانه‌ی كه‌ بڕواتان هێنــاوه‌ كاتێــك كــه‌ ڕوبه‌ڕوی كۆمه‌لی بێباوه‌ڕان بونه‌وه‌ وه‌ شه‌ڕیان كرد له‌دژتان دامه‌زراو بن و ئارام بگرن و گوێڕایه‌ڵ بن و دژیان بوه‌ستن, وه‌ زۆر یادی الله‌ بكــه‌ن هه‌تاوه‌كو ببێته‌ یارمه‌تی ده‌رتان و به‌و هۆیه‌شه‌وه‌ الله‌ سه‌رتان ده‌خات, وه‌ گوێڕایه‌لی خوداو پێغه‌مبه‌ره‌كه‌ی (ﷺ) بكه‌ن وه‌ جیاوازو ناكۆك مــه‌بن چونكه‌ واده‌كات كه‌ ترسنۆك بن و شكست بێنن, وه‌ تواناو ده‌سه‌لاتتان نامێنێت و لاواز ده‌بن, وه‌ هه‌میشه‌ ئارام بگرن له‌سه‌ر فه‌رمانه‌كانی خودا چونكه‌ الله‌ یارده‌ده‌ر و سه‌رخه‌ری ئه‌وانه‌یه‌ كه‌ ئارام ده‌گرن, وه‌ وه‌كــو ئه‌وانه‌ مه‌بن كه‌ چونه‌ ده‌ر له‌ناو جێگه‌و مالی خۆیان بــۆ خراپــه‌كاری و ڕیابازی و بۆ ئه‌وه‌ی خه‌لكی بیان بینن, وه‌ به‌تایبه‌ت ڕێگرییان ده‌كرد له‌

بەرنامەو پەیامی خودای گەورە, وە چاك بزانن كە خودا ئاگاداری هەمو كاروبارەكانەو ئاگادارتان دەكاتەوە لەوەی كە وەكو ئەوان بن.

خودای گەورە فەرمانی پی كردوین بە كۆبونەوە لەژێر فەرمان ڕەوایی یەك سەركردەدا, بۆئەوەی هێزو توانامان گەورە تر بێت, وە كۆبونەوەشمان بە ڕێكوپێكی بمێنێتەوە, وە ئەگەر هاتو هەركەسە لە ئێمە خۆی بۆ خۆی بـــو بە موفتی, وە نەگەڕایەوە بۆ لای پێشەوا, وە سەركردە, ئەوە پێی دەوترێ پارچە پارچە بون_پەنا دەگرین بەخوا_وە ئــەوە دلی دوژمـــن خـــۆش دەكات, وە الله دەفەرموێت: ﴿ وَٱعْتَصِمُوا۟ بِحَبْلِ ٱللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا۟ وَٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَآءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِۦٓ إِخْوَٰنًا وَكُنتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ ٱلنَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴾ آل عمران:[١٠٣], واتە: ئەی بـــاوەڕداران دەســـت بگرن بە بەرنامەكەی الله وە هەرهەموتان, وە پارچە پارچـــە و نـــاكۆك مەبن, وە یادی نیعمەتەكانی خودا بكەنەوە بەسەرتانەوە كاتێك كە لـــەناو یەكتردا دوژمنی یەكتری بون بەلام الله سۆزو خۆشەویستی خستە نێـــوان دلەكانتانەوە, وە پێش ئەوەی الله منەتی خۆی بڕژێنێت بەســـەرتاندا لـــە كەناری تیاچون و ڕۆخی ئاگردا بون بەهۆی ئەو گومراییەی كە تێیدا بون لە هەمو بوارەكاندا, بەلام خودا گەورەترین نیعمەتی خۆی بۆ ناردن كـــە ئیسلامە و بەهۆیەوە ڕزگاری كردن لە گومڕای و چونە نـــاو ئـــاگرەوە,

خودای گەورە ئابەو شێوەیە ئایات و فەرمودەکانی خۆیتان بۆ ڕون دەکاتەوە بۆ ئەوەی ڕێنومایتان بکات و هیدایەت وەربگرن.

وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرمویت: ((خودای گەورە لەسێ شت ڕازیە لێتان لەوەی کە ئەنجامی بدەن: کە بیپەرستن, وە هیچ هاوەڵێکی بۆ بڕیار نەدەن, وە هەموتان دەست بگرن بە بەرنامەکەی الله وە وە پارچە پارچەو جیاواز نەبن, ...)). فەرمودەکە.

کەواتە پێویستە موسوڵمانان سەرکردەو پێشەوایان هەبێت, وە پێویستە کە وریا بن لە نامۆبون و دوبەرەکی و جیاوازی, وە هیچ کەسێك کاروباری جیهادو غەزا ڕێك ناخات تەنها پێشەوا نەبێت, چونکە کارێکی هەروا ئاسان نیە, بەڵکو کارێکی زۆر گرنگەو پێویستی بە کۆك بون هەیە, وەهەروەها تواناو, وە ڕێك خستن, و ئامادەکاری, وە پێویستە ئیزنی ئیمام و سەرپەرشتی ئیمام هەبێت بۆی, ئا ئەوە جیهاد کردنە لەپێناوی خودادا, وە مەبەست لێی بەرز ڕاگرتنی وتەکانی الله و بلاوکردنەوەی ئاین و دەرهێنانی خەڵکیە لە تاریکیەکانەوە بۆ ڕوناکی.

هەربۆیە پێغەمبەری خودا (ﷺ) پێش ئەوەی وەفات بکات وە کاتێك کە نوسراوی دەنارد بۆ پادشاکان و وە بانگەوازی کردن, ئنجا دەستی دایە جیهاد, وە سوپای ئامادە کرد, وە هێرشی کردە سەر بێباوەڕەکان لەناو ولاتەکانیاندا, وە پاشان کاتێك وەفاتی کرد دوای خۆی هاوەڵانی درێژەیان دا بە جیهاد کردن لەپێناوی خودادا ئەو جیهادەی کە پێغەمبەر

(ﷺ) دەستی پێکرد, هەربۆیە هێرشیان کردە سەر فارسەکان و ڕومەکان وە ئەم ئاینەیان بلاو کردەوە بە بانگەواز کردن و زانست و جیهاد کردن لە پێناوی خودا, هەتا ئەم ئاینە گەیشتە ڕۆژ هەلات و ڕۆژ ئاوای زەوی, وە ئەو وتەیەی الله هاتە دی کە دەفەرمویت: ﴿ هُوَ ٱلَّذِيٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ ﴾ التوبة:[٣٣] , واتە: الله ئەو پێغەمبەرەی خۆی بۆ ئێوە ناردوە وە لەگەلیدا پەیامێکی ناردوە کە هیدایەتی ئێوەی تێدایە, وە ئاینی ڕاستەقینەیە, بۆ ئەوەی سەری بخات و ئاشکرای بکات بەسەر هەمو ئەو ئاینە بەتالانەی کە هەیە, با ئەو هاوەلْ دانەرانەش پێیان ناخۆش بێت.

ئەمەیە ئاینی پیرۆزی ئیسلام, وە ئاینی دادپەروەری و خێرو ڕێنومای کردن, وە ئەو دینە بەخشینێکی زۆر گەورەیە دروست نیە شتی تر پێش بخەین بەسەریدا, وە واز لە خەلکی بهێنین, بەلکو پێویستە ئەم خێرە بلاو بکەینەوەو گشت گیری بکەین بۆ هەمو مرۆڤایەتی, وە لە بەرامبەر ئەو ئاینەو گەیاندنی بەرپرسین لێی لەبەردەم الله دا لە ڕۆژی دوایدا, وە ئەم ئاینە تەنها بۆ ئێمە نیە, بەلکو بۆ هەمو مرۆڤایەتیە, وە ئەم ئاینەش بلاو نابێتەوە لەناو مرۆڤایەتیدا بەدو شت نەبێت: بانگەواز کردن بۆلای الله, وە جیهاد کردن لەپێناو خودادا, هەروەك دەفەرمویت: ﴿ كُنتُمۡ خَيۡرَ أُمَّةٍ أُخۡرِجَتۡ لِلنَّاسِ تَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَتَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَتُؤۡمِنُونَ

﴿بِٱللَّهِ﴾ آل عمران:[١١٠], واته: ئێوه باشترین ئومەتن كه خودا ناردویەتی بۆ خەلكی سەر زەوی چونكه فەرمان دەكەن بەچاكەو ڕێگری دەكەن لـــه خراپه, وه باوەڕێكی پتەوتان هەیه به خودای خۆتان.

وه دەفـــــــەرموێت: ﴿وَلۡتَكُن مِّنكُمۡ أُمَّةٞ يَدۡعُونَ إِلَى ٱلۡخَيۡرِ وَيَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ﴾ آل عمران:[١٠٤], واته: بـــا لەناو ئێوەی باوەڕداردا تاقمێك هەبن كه بانگەوازی خەلكی بكەن بـــۆ چاكه كردن, وه فەرمان به چاكه بكەن, وه نەهی بكەن لـــه خراپـــه, وه ئەوانه سەر كەوتو سەرفرازن كه هەلدەستن بەو كاره.

ئەمه ئیش و كاری موســـولمانانه: ئـــەویش ئەوەیـــه كـــه هەســـتن بـــه بلاوكردنەوەی ئەم ئاینه به بانگەواز بۆ كردنی و ڕێنومای كردنی خەلكی بۆی هەروەها به جیهاد كردن له پێناوی خودای گەورەدا, وه بەمەش ئەو ئاینه پیرۆزه سەردەكەوێت, وه خـــودای خـــاوەن هێـــزو دەســـەلات دەفـــــــەرموێت: ﴿ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَنَهَوۡاْ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلۡأُمُورِ﴾ الحج:[٤١], واته: ئەوانەی كه ڕاست دەكەن و مەبەستیان سەرخستنی دینی هەلبژێراوی خودایه ئەوانەن كه كاتێك كه دەسەلاتمان پێـــدان لەســـەر زەوی بەجوانی و بەتەواوی نوێژەكانیان دەكەن و فەرمانیش به خـــەلكی دەكەن به ئەنجامدانی وه زەكاتی مالیان دەدەن و وه فەرمان بەچاكه دەكەن

و نەهی لە خراپە دەکەن, وە سەرئەنجامی هەمو کارەکانیش بۆلای خودا دەگەڕێتەوە.

کەواتە ئێمە ئەگەر دەسەلاتمان پەیدا کرد بەسەر زەویدا کارمان تەنها بەسەر بردنی ماڵ و سامانەوە نیە, یاخود کۆکردنەوەی سەرانە (الجزیة), وە هاوشێوەی ئەمانە, بەلکو پێویستە نوێژەکان بەجوانی جێبەجێ بکەین, وە پەیوەستیان بکەین بە ئەنجام دانیەوە, وە فەرمان بکەین بەچاکە و, نەهی بکەین لە خراپە لە هەمو پارچەکانی سەرزەوی خودای گەورە کە لەژێر دەسەلاتماندایە, وە الله دەفەرموێت: ﴿ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَيَسۡتَخۡلِفَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ كَمَا ٱسۡتَخۡلَفَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمۡ دِينَهُمُ ٱلَّذِي ٱرۡتَضَىٰ لَهُمۡ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعۡدِ خَوۡفِهِمۡ أَمۡنٗاۚ يَعۡبُدُونَنِي لَا يُشۡرِكُونَ بِي شَيۡـٔٗاۚ ﴾[النور: ٥٥], واتە: الله پەیمانی داوە بەوانەی کە باوەڕیان هێناوە لەناوتاندا وە کاری چاکە دەکەن بەوەی کە ئەیانکات بە جێنشین لەسەر زەوی و دەسەلاتیان پێ دەبەخشێ, هەروەکو چۆن ئەوانەی پێش ئەمانی کرد بەجێنشین لەسەر زەوی, وە ئەو ئاینە ڕاستەی کە هەیانە وە الله ش لێی ڕازیەو پێی ڕازیە وە ئاینی ئیسلامە بالا دەستی دەکات و سەری دەخات بەسەر هەمو ئاینە پڕوپوچەکانی تر, وە ئەو ترسەی کە هەیانە بۆیان دەگۆڕێت بە ئاسایش و

سەلامەتی, مەرجی هەمو ئەم شتانەش ئەوەیە كە بەتەنها من بپەرستن و هاوەڵم بۆ بڕیار نەدەن.

ئا ئەمە بنەوانەیە: ﴿يَعۡبُدُونَنِي لَا يُشۡرِكُونَ بِي شَيۡـٔٗا﴾.

وە لەدوای ئەمیش جیهاد كردنە لەپێناوی خودادا, بۆ ئەوەی بەتەنها الله بپەرسترێت وە هیچ هاوەڵی بۆ دانەنرێت, وە هەر ئەمەش بانگەوازی نێردراوان بوە وەك خودای بەرزو بلند دەفەرموێت: ﴿وَلَقَدۡ بَعَثۡنَا فِي كُلِّ أُمَّةٖ رَّسُولًا أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجۡتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ﴾ النحل:[٣٦], واتە: ئێمە لەناو هەمو ئوممەتێكدا پێغەمبەرێكمان ناردوە وە پێی ڕاگەیاندون كە بەتەنها الله بپەرستن و دوربكەونەوە لە پەرستنی ئەوانەی كە دەپەرسترێت لە غەیری ئەو چونكە ئەوانە تاغوتن.

وە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ﴾ الأنبياء:[٢٥], واتە: ئێمە پێش تۆ ئەی پێغەمبەر (ﷺ) هیچ نێردراوێكمان نەناردوە مەگەر ئەوەی كە وەحیمان بۆ ناردوە هەتا بە ئوممەتەكەی ڕابگەیەنێت هیچ خودایەك نیە شایەنی پەرستن بێت بەحەق تەنها زاتی الله نەبێت.

ئا ئەمە مەبەستە لە جیهاد كردن لە پێناوی خودا وە ئەمەش هەندێك بو لە حوكمەكانی و وە هەندێك لە تایبەت مەندیەكانی.

وە جیهاد بابەتێکی گەورەو باسێکی گەورەی هەیە لەناو نوسـراوەکانی ئەهلی عیلمدا, پێویستە گەڕانەوە هـەبێت بـۆی وە ئـەو حوکمانـە بخوێنرێتەوە لەناو قورئانەکەی الله و سونەتی پێغەمبەرەکەیدا (ﷺ), وە پرسیار دەربارەی بکرێت لە خەلکانی خاوەن زانست, وە بەرچاو ڕۆشن, چونکە جیهاد پلەی گەورەیە, ئەگەر ڕێك خرا وە بەو شێوەیە بـو کـە خودای گەورە نەخشەی بۆ کێشاوە, ئەوا دەبێتە جیهادێکی بەسود بـۆ ئوممەت, بەلام ئەگەر بە بێ سەرو بەرەی و بەبێ بەرچاو ڕۆشنی و بـەبێ بونی زانست بو ئەوا ئەبێتە هۆی تێکشکانێك بۆ ئوممـەت و وە لەسـەر موسولمانان خراپ دەکەوێتەوە, چەندە خەلك کوژراوە لە موسـولمانان بەهۆی سەرکێشی کەسێکی نەزانەوە کە بێباوەڕانی پێ تـورە کـردوە, لەکاتێکدا ئەو بێباوەڕانە لەوان بەتوانا تـر بـون, وە دەکەونـە گیـانی موسولمانان وە دەست دەکەن بە کوشتن و بڕینیان و وە دەرنانیان و کاول کردنی مال و جێگایان, ولا حول ولا قوە الا باللە, وە ئەم سەر کێشیە ناو دەنێن جیهاد, وە بەهیچ شێوەیەك ئەوە جیهاد نیە, چونکە مەرجـەکانی تێدا بەرجەستە نەبوە, وە پایەکانی بەئەنجام نەگەیشتون, کەواتـە ئـەوە جیهاد نیە, بەلکو ئەوە دەست درێژییەکە کە خودا فەرمانی پێنەکردوە.

لەگەل ئەمەش, داوا لە الله دەکەین کە ئاینەکەی سەربخات, وە وتـەکانی بەرز کاتەوە, وە ئالای جیهاد بەرپابکات, چونکە جیهـاد بەردەوامـەو هەیە هەتا ڕۆژی قیامەت, هەتا ئەو کاتەی کە کۆتا کەسی ئـەم ئومەتـە

دەججال دەکوژێت و شەڕی لەدژ دەکات, کەواته جیهاد درێژەی هەیه سوپاس بۆ خوا, هەتا ئەو کاتەی قیامەت هەلدەسێت, هەتا ئەو کاتـــەی دین بمێنێت جیهادیش دەمێنێت, وه الله کەسانێك ئامادە دەکات بۆ ئـــەم جیهادەو ئەم ئاینه کە هەستن پێی, خودا دەفەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَن يَرۡتَدَّ مِنكُمۡ عَن دِينِهِۦ فَسَوۡفَ يَأۡتِي ٱللَّهُ بِقَوۡمٖ يُحِبُّهُمۡ وَيُحِبُّونَهُۥٓ أَذِلَّةٍ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى ٱلۡكَٰفِرِينَ يُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوۡمَةَ لَآئِمٖۚ ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴾ المائدة:[٥٤], واته: ئەی ئەوانەی کە باوەڕتان هێناوه هەرکەسێك له ئێوه پاشگەز بێتەوه له ئاینەکەی ئەوا خودا ئێـــوه لـــەناو دەبات و دوای ئێوه گەلێك دەهێنێت کە الله ئەوانی خـــۆش دەوێـــت و ئەوانیش ئەویان خۆش دەوێت, وه نیشانەی ئەو گەله ئەوەیه کـــه بـــۆ موسولمانان زۆر نەرمو نیان وه لەبەرامبەر بێباوەڕان زۆر توندو زبرن, وه تێدەکۆشن له پێناوی الله دا وه له لۆمەی لۆمەکاران ناترســـن, وه ئـــەم بەخشینانەش بەخشینی خودایەو بە هەرکەسێکی بوێت ئەیـــدات, وه الله خاوەن زانستێکی زۆر فراوانه وه هەرخۆی دەزانێ کە کێ شایەنی ئـــەو بەخشینانەیه.

کەواته جیهاد بونی هەیه هەتا هاتنی ڕۆژی دوای, وه بەلام پێویسته کـــه بڕوات لەگەڵ یاسا شەرعیەکاندا واته بەپێی دەقه شەرعیەکان بێـــت, وه ئەو سنورانەی کە ڕەچاو کراوه, بۆئەوەی جیهادێکی شەرعی و دروست

بێت, وە بێ سەرو بەرەی تێدا نەبێت, وە ستەمی تێدا نەبێت, وە نەزانی و نەفامی تێدا نەبێت, وە بەلام جیهادێکی شەرعی بێت, خۆ ئەگەر جیهاد لەسەر شێوە دروستەکەی بو, ئەوا بە دلنیاییەوە بەرهەمێکی پاکی دەبێت هەروەکو چۆن ڕویدا لە سەرەتای ئەم ئوممەتەدا کاتێك کە جیهادیان کرد لە پێناوی خـــودا لـــەژێر ئالاکـــانی جیهـــاددا, وە لـــەژێر فـــەرمانی سەرپەرشتیارانداو وە ئەو ئاینی ئیسلامەیان بلاو کردەوە لە ڕۆژهەلات و ڕۆژئاوای زەویدا.

وە داواکارین لە الله کە وتـــەو ناوەکـــانی بەرزبکاتـــەوە, وە دینەکـــەی سەربخات, وە دوژمنانی سەرشۆڕ بکات.

وصلى الله على نبينا محمد, وعلى آله وأصحابه أجمعين.

پرسیارەکان

پرسیار: کامیان گەورە ترە: جیهادی زانست, یاخود جیهادی شمشێر؟

وەلاّم: زانست لە پێشە, پێویستە لەسەر مرۆڤ ئەوەندە فێر ببێـــت كـــە دینەكەی پیٚ دامەزراو بێت, خودا دەفـــەرموێت: ﴿ فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۗ ﴾

محمد:[١٩] , واتە: چاك بزانە كە هیچ پەرستراوێك نیە كە شایەنی پەرستن بێت تەنها الله نەبێت, وە داوای لێخۆش بون بكە بۆ تاوانەكای خـــۆت و هەروەها بۆ باوەڕدارانی نێرو مێش, یەكەم شت بـــە زانســـت دەســـتی پێكردوە پێش وتەو پێش كرداریش, كەواتە سەرەتا زانســـت, پاشـــان كردەوە لێوەی دەست پیٚ دەكات لەناو كردەوەكانیشدا جیهاد, بۆ ئەوەی جیهادەكەی لەسەر زانست و بەرچاو ڕۆشنیەوە بێت, نەك لەسەر نەزانی و هەڵەوە.

پرسیار: ئایا گوێڕایەڵی كردنی فەرمان ڕەوای موسوڵمانان بنچینەیەكە لە بنچینەكانی بیرو باوەڕی سەلەفیەت؟

وەلاّم: بەڵیٚ, كۆبونەوەی موسوڵمانان ڕونادات بە بونی ســـەركردەیەك نەبێت, وە سەركردەش بونی نیە بە بیستن و گوێڕایەڵی كـــردن نـــەبێت, هەربۆیە الله دەفەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ ﴾النساء:[٥٩], واتە: ئەی ئەوانـــەی كـــە باوەڕتـــان هێنـــاوە گوێڕایەڵی خوداو پێغەمبەرەكەی بكەن (ﷺ), هەروەها ئەوانـــەش كـــە سەرپەرشتیارن بەسەرتانەوە, وە پێغەمبەری خودا (ﷺ) دەفورموێـــت:

((ئامۆژگاریتان دەكەم بەوەی تەقوای خوداتان هـەبێت وه ببیستن و گوێڕایەڵ بن, ئەگەر بەندەیەكیش بوبه ئەمیر بەسەرتانەوە, چاك بـزانن لەمەو دوا هەركەسێك له ئێوه بژی ئەوا جیاوازی و دوبەرەكیـەكی زۆر دەبینێ))[15]. ئەوەتا فەرمانی كردوە بەبیستن و گوێڕایەڵی كردن لـەدوای تەقوای خودا.

پرسیار: ئایا دەرچون لەسەر فەرمان ڕەوایان تەنها به كـردەوە دەبێـت, یاخود به قسەش دەبێت؟

وەڵام: دەرچون لەسەر فەرمان ڕەوایان به بیرو باوەڕ و بـه وتـەو, وه بەكردەوەش دەبێت, وه ئەگەر بیروباوەڕی وابو كه دروسته دەرچون له دژی سەركردەكان, وه نابێت گوێڕایەڵی بكرێن و پێویست نیه لەسەریان گوێڕایەڵیان بكەن, ئەگەر ئەم بیروباوەڕەی هەبو وه بـه قسـەش دەری نەبڕی, ئەوا هەر دەرچونه لەسەر فەرمان ڕەوایان, وه دەرچونه له بیستن و گوێڕایەڵی كردنی فەرمان ڕەوایان.

وه ئەگەر قسەی كرد وه وتی: فەرمان ڕەوا پێویسـت نیـه گوێڕایـەڵی بكرێت, ئەوە دەرچونه به قسه, وه ئەگەر چەكی هەڵگرت ئەوا ئەمەیان خراپتره و توندتره وه لێكترازانی یەك دەنگی موسوڵمانانەو دەرچونه بـه كردەوە.

[15] رواه الدارمي في سننه (45/1) في المقدمة, باب: اتباع السنة, ورواه الترمذي في سننه (43/5, برقم: 2676) كتاب العلم, باب: كا جاء في الاخذ بالسنة, واجتناب البدع, ورواه ابن ماجه في سننه (15/1, برقم: 42) في المقدمة, باب: اتباع سنة الخلفاء الراشدين المهديين, كلهم من حديث العرباض بن سارية, ورواه غيرهم.

كه‌واته ده‌رچون به بیروباوه‌ڕ ده‌بێت هه‌رووه‌ها به وته وه‌كو ئــه‌وه‌ی لــه دانیشتنه‌كاندا قسه بكات و وه جوێن بدات به فه‌رمان ڕه‌وایان وه بلێت: ئه‌وانه هیچ بیستن و گوێڕایه‌ڵی كردنێكیان بۆ نیه.

وه به كرده‌وه‌ش ده‌بێت: ئه‌ویش به هه‌ڵگرتنی چه‌ك له دژی موسوڵمانان و پێشه‌واكه‌یان.

پرسیار: ڕاتان چۆنه ده‌رباره‌ی ئه‌وانه‌ی كه فه‌توا ده‌ده‌ن بۆ خه‌ڵكی بــه واجب بونی جیهادو, وه ده‌ڵێت: به‌مه‌رج نه‌گیراوه بۆ جیهاد كردن كــه سه‌ركرده‌و ئالاَ هه‌بێت؟

وه‌لاَم: ئه‌مه بۆچونی خه‌واریجه, پێویسته ئالاَ هه‌بێت, پێویســـته پێشـــه‌وا هه‌بێت, وه ئه‌مه ڕێبازی موسوڵمانانه هه‌ر لــــه ســــه‌رده‌می پێغه‌مبـــه‌ری خوداوه (ﷺ). وه ئه‌و كه‌سه‌ی كه فه‌توا ده‌دات به‌وه‌ی كـــه جیهـــاد پێویستی به ئالاَ و پێشه‌وا نیه, ئه‌وه ئه‌و كه‌سه له خه‌واریجـــه, وه شـــوێن ڕێبازو بیرو بۆچونی خه‌واریج كه‌وتوه.

پرسیار: ڕای به‌رێزتان چیه ده‌رباره‌ی ئه‌وانه‌ی كه ڕوداوه‌كـــه‌ی ئـــه‌بی به‌صیر ده‌كه‌ن به به‌ڵگه بۆ له‌به‌ر چاو نه‌گرتنی ئیزنی ئیمام؟

وه‌لاَم: ئه‌بو به‌صیر له‌ژێر ده‌ستی ئیمامدا نه‌بو, وه له‌ژێر فه‌رمانیشیدا نه‌بو, به‌ڵكو ئه‌و له ژێر چنگی بێباوه‌ڕان و له‌ژێر ده‌سه‌لاَتی ئه‌واندا بو, وه ئه‌و ده‌یویست ڕزگاری ببێت له‌ژێر چنگ و ده‌سه‌لاَتیان, كه‌واته ئه‌و لـــه‌ژێر سه‌رپه‌رشتی پێغه‌مبه‌ردا (ﷺ) نه‌بو, چـــونكه پێغه‌مبـــه‌ر (ﷺ) ئـــه‌وی

دایەوە بە بێباوەڕەکان بە پێی ئەو پەیمان و ڕێکەوتن نامەیەی کە ڕوویـــدا لەنێوان ئەوو بێباوەڕەکاندا, کەواتە ئەو لەناو وڵاتی موسوڵماناندا نــەبو, وە لەژێر دەسەڵاتی فەرمان ڕەواشدا نەبو.

پرسیار: ئایا حوکمی جیهاد چیە لەم سەردەمەدا, لە کوێدا بیدۆزینـــەوە؟ وە ئایا دروستە بۆمان کە جیهاد بکەین لەژێر ئاڵای دەسەڵاتدارێکـــی بێباوەڕدا, یاخود موبتەدیعدا؟

وەڵام: جەنگان ئەگەر لەژێر ئاڵای بێباوەڕدا بێت ئـــەوە پێـــی نـــاوتری جیهاد, شەڕکردن تەنها دەبێت لەژێر ئاڵای موسوڵماناندا بێت, وە لەگەڵ تاقمی موسوڵماناندا.

پرسیار: ئەو فەرمودەی بوخاری: ((الإمام جنة يتقى بـه و يقاتـل مـن ورائـه))[16]. ئایا ئەوە بەڵگەی ئەوانەیە کە دەڵێن پێویســـتە بـــۆ جیهـــاد ئیمامێك هەبێت کە ئاڵاکەی بۆ جیهاد چەقاندبێت؟

وەڵام: بەڵێ, ئەمە دەقێکی یەکلا کەرەوەیە لە بابەتەکەدا, چونکە ئیمـــام قەڵغانە بۆ موسوڵمانان, وە لەدوای ئەم قەڵغانەوە شـــەڕ دەکرێـــت, وە گومانی تێدا نیە کە سەرکردایەتی کردنی موسوڵمانان و وە پێشـــەوایەتی کردنی موسوڵمانان بەخشین و نیعمەتێکی گەورەیە بۆ موســـوڵمانان, وە دەجەنگێن لەژێر ئاڵاکەیدا, وە ئیمام هەڵدەستێت بە جێبـــەجێ کـــردنی

---

[16] رواه الإمام البخاري في صحيحه (911/2, برقم: 2957) كتاب الجهاد والسير, باب: من وراء الإمام, ويتقى به, من حديث أبي هريرة.

سنورەکان (الحدود), وه مافەکان دەدات به خاوەنەکانی, وه الله بـــەهۆی ئەوەوه سەلامەتی و ئاسایش بلاوو دەکاتەوه بەسەر ولاتدا, کەواته فەرمان ڕەوا بەخشینێکه لەلایەن الله وه.

پرسیار: هەندێك ڕۆشتون بۆ جیهاد کردن لەناوچەی جیاواز بەبێ ئیـــزنی پێشەوا, ئایا ئەمه ڕاسته؟

وەلام: دروست نیه بۆیان دەربچن به ئیزنی ئیمام نەبێت, چونکه ئـــەوان ژێر دەستەن, وه ژێر دەسته پێویسته لەسەری گوێڕایەڵی ئیمام بکـــات, ئەگەر ئەویش ڕێگەی پێدان هێشتا ڕێگه پێدانی دایك و باوك دەمێنێت وه ڕەزامەندیان له جیهادی داواکردندا (جهاد الطلب), نابێـــت بـــڕوات مەگەر به ڕەزامەندی دایك و باوکی نەبێت, چونکه پیاوێك هات بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) ئەیویست جیهاد بکات, ئەویش پێی فەرمو: ((دایـــك و باوکت زیندون؟ وتی: بەڵێ. فەرموی: ده کەوایه خزمەتی ئەوان بکـــه ئەوه جیهادە بۆتۆ))[17]. ئەوەبو گەڕاندیەوه بۆلای دایك و باوکی, ئەمەش بەڵگەیه لەسەر واجبێتی ئیزنی دایك و باوك دوای ئیزنی فەرمان ڕەوا.

پرسیار: ئایا ئەگەر باوکم کوڕی تری هەبێت جگـــه لـــەمن, وه هـــیچ پێویستی بەمن نیه, وه هیچ بەهانەیەکی نیه بۆ ئەوەی ڕێگەم نەدات بـــۆ جیهاد کردن تەنها ترسی ئەوەی هەیه که بمرم, حوکمی من چیه؟

---

[17] رواه الإمام البخاري في صحيحه (923/2, برقم: 3004) كتاب: الجهاد والسير, باب: الجهاد بإذن الوالدين, من حديث عبدالله بن عمرو.

وەلاَم: حوكمەكە ئەوەیە كە گوێڕایەڵی بكەیت, ئەگەر ســـەد كوڕیشـــی هەبێت, پێویستە لەسەرت گوێڕایەڵی بكەیت, وە چاكە كردن لەگـــەڵی, وە ئەمەش پاداشت و ئەجری تێدایە.

پرسیار: ئایا دروستە ڕۆشتنە دەرەوەی وڵات بۆ جیهاد كردن بەبێ ئیزنی پێشەوا ئەگەر ئەو كەسە ڕەزامەندی دایك و باوكی وەرگرت بـــۆ ئـــەو كارە؟

وەلاَم: ئەگەر دایك و باوكی ڕێگەیان پێدا, ئیزنی ئیمام دەمێنێت, كەواتە ئەبێت هەردوكیان هەبێت, ئیزنی ئیمام, وە ڕەزامەندی دایك و باوك.

ڕونكردنەوەی سەماحەتی شێخ عبدالعزیز آل الشیخ موفتی گشتی شانشینی سعودیە لەسەر وتارەكەی شێخ صالح

الحمد للّه, والصلاة والسلام على رسول اللّه, وعلى آله وصحبه, ومن والاه.

وبعد:

لەڕاستیدا بەڕێز شێخ صالح ئا لەم شوێنەدا باسی جۆرەكانی جیهادی بـــۆ كردین, وە یاساكانی هەریەكە لە جۆرەكانی, وە چـــی پێویســـتە لەســـەر موسوڵمان ئا لەم بابەتەدا, وە جیهادی دیاری كراو چـــیە, وە جیهـــادی دیاری نەكراو چیە, وە وەلاَمی پرسیارەكانی پرسیار كەرەكانی دایەوە بـــە

وه‌لاّمدانه‌وه‌یه‌کی شه‌رعیانه‌ که‌ به‌رچاو ڕۆشنی تێدایه‌ بۆ که‌سێك که‌ بیه‌وێ به‌رچاوی ڕۆشن بێت.

له‌ڕاستیدا ئه‌م بابه‌ته‌ گرنگانه‌ ئه‌گه‌ر خه‌ڵکی خاوه‌ن زانست و شاره‌زا له‌ دینه‌که‌ی خودا قسه‌یان تێدا کرد, ئه‌وه‌ به‌ به‌رچاو ڕۆشنی قسه‌ی تێدا ده‌که‌ن, هه‌روه‌ها به‌بونی زانست, وه‌ چاره‌سه‌ری ئه‌م بابه‌تانه‌یان کردوه‌ به‌گوێره‌ی ئه‌و به‌ڵگانه‌ی که‌ له‌ قورئان و سوننه‌تی صه‌حیحدا هاتون, وه‌ به‌مه‌ش بارودۆخی ئومه‌ت ڕێك و ڕه‌وان ده‌بێت ئه‌گه‌ر حوکمه‌ شه‌رعیه‌کانیان له‌ زانایانیان و وه‌ شاره‌زاکان وه‌رگرت, وه‌ ڕێنوماییه‌ به‌سوده‌کانیان وه‌رگرت که‌ ڕێنمونیان ده‌کات بۆ ڕێگه‌ی ڕاست.

زۆرێك هه‌یه‌ له‌ موفتی و وتار بێژو قسه‌که‌ر که‌ شتێك ده‌ڵێت زانستی نیه‌ ده‌رباره‌ی, وه‌ ده‌رباره‌ی شتێك قسه‌ ده‌کات که‌ نازانێ مه‌به‌ست لێی چیه‌؟! وه‌ له‌وانه‌یه‌ توشی زمان هه‌ڵخلیسکان بێت, وه‌ که‌سانێك ئه‌و زمان هه‌ڵخلیسکانه‌ی لێ وه‌ربگرن, وه‌ که‌سانێك پێی هه‌ڵ بخه‌ڵه‌تێن, وه‌ ئه‌و کاره‌شه‌ی به‌ زیانێکی گه‌وره‌ ده‌شکێته‌وه‌ به‌سه‌ر ئه‌وانه‌دا.

که‌واته‌ وه‌رگرتنی زانست و شاره‌زای بون ده‌بێت له‌ که‌سانی خاوه‌ن زانست و شاره‌زاوه‌ بێت, ئه‌وانه‌ی که‌ ئه‌گه‌ر قسه‌یان کرد, به‌ زانسته‌وه‌ قسه‌ ده‌که‌ن, وه‌ ئه‌گه‌ر بێده‌نگ بون, ئه‌وا له‌سه‌ر زانسته‌وه‌ بێده‌نگ ده‌بن, وه‌ ده‌رباره‌ی الله‌ به‌ زانسته‌وه‌ ده‌دوێن, نه‌ك به‌ گریمانه‌و هه‌ست و

سۆزی بەگوڕەوە کە دەیان بات و ڕاپێچیان دەکات بە بێ چاوڕۆشـــنی و بیرکردنەوە.

هەرکەسێك گوێبیستی ئەم وتارە بێت, وە بیستنی بۆ شـــل بكـــات بـــە وردبونەوە و تێڕامانەوە, ئەوا بە ئامانجی خۆی دەگات لە هاوســـەنگی و بەرچاو ڕونی, هەربۆیە دەست پێكی بـــۆ كارەكـــانی لەســـەر بەڵگـــەو هیدایەتەوە دەبێت.

چونکە لەڕاستیدا ئوممەت کەوتە ناو ئەوەی کە کەوتە ناوی لـــە بـــەڵاو ناڕەحەتی كاتێك کە كەسانێك فەتوایاندا بۆ خەڵكی كە زانستیان نیـــە وە كەسانێك قسەیان كرد كە تێناگەن, ئا ئەو خەواریجانـــە لـــە ســـەردەمی هاوەڵانی پێغەمبەردا (ﷺ) كاتێك تێگەیشتنی ئەوانیان وەرنـــەگرت, وە ورد نەبونەوە لە زانستیان, وە هەڵ خەڵەتان بەخۆیان, وە بیروبۆچـــونی خۆیان بەهەند وەرگرت, وە تێگەیشتن لـــە قورئـــان بـــە پێچـــەوانەی تێگەیشتنی هاوەڵانی پێغەمبەرەوە (ﷺ), وە بەو شێوە بون كە پێغەمبـــەر (ﷺ) هەواڵی داوە: ((كاڵ فام و نەفام)). نەزانست , نە بەرچاو ڕون, بۆیە گومڕا بون وە لایاندا لە ڕێگەی ڕاست, وە خوێنی موســـوڵمانانیان حەڵاڵ كرد, هەروەها ماڵ و سامانیان هەرچەندە هاوەڵانی پێغەمبەریشیان (ﷺ) لەلابو كە شارەزاترینی خەڵكن, وە لەهـــەموان شـــارەزاترن لـــە دینەكەی الله, بەڵام لەخۆبای بون و سەرسام بـــون بـــەخود وە هـــەڵ خەڵەتان بەوانەی كە زانستیان نیە گومڕای كردن و وێڵی كردن لە ڕێگە

ڕاستەكە, خۆ ئەگەر زانستیان وەربگرتایە لە هاوەڵانی پێغەمبەر (ﷺ) وە گوێیان بدایەتە ڕێنومای و ئامۆژگاریەكانیان, هەرووەك ئیبن عەبباس هات بۆلایان و وە گفتو گۆی لەگەڵ كردن هەتا هەندێكیان وازیان هێناو گەڕانەوە, وە ئەوانەی تریان كە مەبەستیان حەق نەبو مانەوە لەسەر گومڕای و سەرلێشێواوی, بەڵكو مەبەستیان بەتاڵ و گومڕای بو, هەربۆیە كاتێك پشتیان هەڵكرد لە زانستی هاوەڵان و ڕێنوماییەكانیان گومڕا بون.

وە هەر بەم شێوەیە لەهەمو كات و شوێنێكدا: ئەگەر خەڵكی پشتیان هەڵكرد لە ڕێنەماییەكانی زانایانی شارەزاو دڵسۆز, وە زانستیان وەرگرت لە كەسانێك كە ڕویان كردوەتە زانست و فەتواداان بەبێ وردبونەوەو چاوڕۆشنی, ئەوكاتە ئەمانە ئەو خەڵكە بەرەو تیاچون دەبەن, وە دەیان خەنە ناو بەڵاو نارەحەتیەوە.

هەربۆیە داوای سەلامەتی و پارێزراوی دەكەین لە الله, وە الله پاداشتی شێخ بداتەوە لەسەر ئەو وتە چاكانەی, وە ئێمەو ئێوەش بگێڕێت لەوانەی كە گوێبیستی وتەكان دەبن وە شوێن چاكترینی دەكەون.

وصلى الله على عبدالله و رسوله محمد, وعلى آله وصحبه وسلم.

ماڵپەڕی فەرمووده لەگەڵمان بن بۆکتابی نوێ و بابەتی بەسود

www.fermude.com